

Margarete Susman: Liebe / Miłość (tł. Ela Binswanger)

Margarete Susman: Miłość

Wyczuwamy ją, cicho krążącą między nami.
Mówi nam o niej jej serdeczny płomień,
I mówi nam dobitnie naszymi ustami:
To ona! - A jednak: jak ją dostrzec,
Skoro otacza nas jej mieniąca się tysiącem barw sieć,
Której oblicze kryje sen i śmierć?

Dopiero gdy w swej miłosnej grze
Spływa przez światy czasu i boleści
I łamie, otoczona swą całością,
Na naszych oczach nasz człowieczy chleb,
Rozpoznamy jej boską postać.

(tł. Ela Binswanger)

*

Margarete Susman: Liebe

Wir ahnen sie, die schweigsam zwischen uns Hinwandelnde.
Uns sagt's der Herzen Brennen,
Und sagt es uns beredten innern Munds:
Sie ist's! - Und doch: wie sollten wir sie kennen,
Da uns ein bunt Geweb vieltausendfalt
Ihr Angesicht verhüllt in Traum und Tod?

Nur, wo sie jäh in ihrer Gottgewalt
Hindurchbricht durch die Welt von Zeit und Not
Und bricht, von ihrem eignen Ganz umloht,
Vor unsern Augen unser irdisch Brot,
Erkennen wir die göttliche Gestalt.

*

z: *Neue Wege. Beiträge zu Religion und Sozialismus, Band 45 (1951), Heft 12, S. 477*

*

Margarete Susman (14 października 1872 w Hamburgu - 16 stycznia 1966 w Zurychu) była żydowsko-niemiecką filozofką, eseistką i poetką. Najpierw pisała wiersze, potem książki i eseje o poezji, feminizmie, rewolucji oraz o judaizmie i jego miejscu w środowisku chrześcijańskim.

Pochodziła z zamożnej, zasymilowanej żydowsko-niemieckiej rodziny kupieckiej z Hamburga, gdzie uczęszczała do prywatnej szkoły. W 1883 rodzina przeprowadziła się do Zurichu, tu kontynuowała naukę. Po śmierci ojca w 1892 matka wyjechała z dwiema córkami do rodzinnego Hanoweru, gdzie zmarła w 1906 po długiej chorobie.

Margarete rozpoczęła studia dopiero po nagłej śmierci ojca, który był temu przeciwny. Początkowo czytała przede wszystkim literaturę naturalistyczną i dzieła Fryderyka Nietzschego, w tym "Zaratustrę", wkrótce zainteresowało ją także malarstwo, poezja oraz sztuki użytkowe. Od 1892 studiowała malarstwo w Düsseldorfie, od 1899 uczęszczała do Szkoły Sztuk Pięknych i Rzemiosła Artystycznego w Monachium, od 1903 mieszkała w Paryżu. Tam spotkała swojego kolegę, studenta z Düsseldorfu, Eduarda von Bendemanna, syna admirała Felixa von Bendemanna i wnuka malarza Eduarda Bendemanna. Wyszła za niego za mąż w 1906. Ich synem był dziennikarz Erwin von Bendemann (1906 - 2006).

Na przełomie wieków studiowała filozofię u Theodora Lippsa w Monachium, a następnie u Geoga Simmela w Berlinie, który zadedykował jej swoją książkę "Die Religion" z 1906. W Monachium poznała Gertrudę Kantorowicz, a przez nią Karla Wolfskehla, oboje żydowsko-niemieckich członków tzw. Kręgu George'a, grupy skupiającej się wokół poety Stefana George'a. W Berlinie obracała się w kręgu Geoga i Gertrud Simmel, do którego należeli Ernst Bloch, Bernhard Groethuysen i Martin Buber, z którym zaprzyjaźniła się na całe życie, a także Gustav Landauer, który był przyjacielem Bubera.

Jej pierwszy tomik poezji "Mein Land" ("Mój kraj") ukazał się w 1901. W Berlinie zetknęła się z filozofią Platona i Spinozy. Na zlecenie Simmela przetłumaczyła opublikowane w 1903 "Introduction à la métaphysique" ("Wprowadzenie do metafizyki") francuskiego filozofa Henriego Bergsona, jednego z twórców Lebensphilosophie, filozofii życia, reprezentowanej także przez Simmela, które okazało się kształtujące dla niej i jej dalszej twórczości.

Stefana George'a wkrótce poznała osobiście, choć bez zbliżenia się do kręgu, mimo pochwał George'a za jej tomik wierszy. W 1914 doszło do bliższego spotkania z poetą w związku z tym, że omawiała jego poezję w swojej książce "Das Wesen der modernen deutschen Lyrik" ("Istota współczesnej poezji niemieckiej"), 1910. Zajmowanie się jego pracą pozostało jednym z tematów jej życia.

Jej drugi tom poezji, "Neue Gedichte" ("Nowe wiersze"), ukazał się już w 1907. Jeszcze w tym samym roku opublikowała tomik "Die Liebenden" ("Kochankowie"). Po rozstaniu z mężem, z którym przez pewien czas mieszkała na farmie niedaleko Säckingenu, przeprowadziła się do Arosy w Alpach Szwajcarskich. W 1912 przeniósł się do Rüslikonu koło Zurichu, dokąd wróciła po pobycie we Frankfurcie w latach 1915-1917.

Po I wojnie światowej zaangażowała się w społeczne i polityczne cele ruchu kobiecego i, dokonując krytycznego zwrotu przeciwko wizerunkowi kobiety w tradycji judeochrześcijańskiej, ale także przeciwko męskiej orientacji w stylu Kręgu George'a, wzywała do stworzenia kobiecego obrazu siebie. Jej wykład "Rewolucja i kobieta" został opublikowany w 1918. W 1921 poznała Franza Rosenzweiga i zrecenzowała jego główne dzieło "Der Stern der Erlösung", ("Gwiazda Odkupienia").

Od 1926 współpracowała z miesięcznikiem Żydów niemieckich "Der Morgen", gdzie w 1926 opublikowała esej "Problem kobiet w dzisiejszym świecie", w którym zwróciła się do "duszy wykorzonej w naszym od-boskim świecie męskiego ducha", czym oddaliła się od konkretnych celów społecznych i politycznych zorganizowanego ruchu kobiecego. W tym samym czasie zwróciła się w stronę judaizmu i syjonizmu. Tutaj także nie zajmowała się przede wszystkim kwestiami emancypacji i równości, ale szczególną misją soteriologiczną - zbawienia świata rozumianego w szerszym zakresie, niż w chrześcijaństwie - do której Żydzi byli predestynowani właśnie ze względu na swoją bezdomność w przestrzeni i czasie, jak uważała.

W opublikowanym w 1921 esej "Most między judaizmem a chrześcijaństwem" podkreśliła, "że Żyd [...] nie ma swego ostatecznego celu w żadnej konstelacji doczesnej, w żadnej formie życia historycznego i dlatego nie znajduje swego ostatecznego domu w żadnym prawdziwym stanie i kraju". W 1928, w tym

samym roku, w którym rozwiodła się z mężem Eduardem, przeprowadziła się ponownie do Frankfurtu, gdzie nadal udzielała się politycznie.

Po dojściu Adolfa Hitlera do władzy natychmiast wyemigrowała do Szwajcarii, gdzie działała w kręgu teologa Leonharda Ragaza i od 1935 pisała dla jego pisma "Neue Weg". Doświadczenie radykalnego antysemityzmu i Holokaustu - jej siostra Paula Hammerschlag (1870-1942), owdowiała od 1934, popełniła samobójstwo, gdy rozpoczęły się deportacje - jeszcze bardziej wzmocniły jej motywowanie religijnie już w latach 20. zwrot ku duchowości żydowskiej. Jej działalność polityczna przeciwko narodowemu socjalizmowi zwróciła uwagę szwajcarskiej policji imigracyjnej, która zabroniła jej - jako cudzoziemce - wypowiadania się i publikowania.

Po wojnie, w wydanej w 1946 książce "Księga Hioba i losy narodu żydowskiego" wymownie zinterpretowała Holokaust jako próbę wiary [w opozycji do wielu Żydów, którzy - o ile przeżyli Holocaust - odwrócili się od wiary]. Pod wpływem Martina Bubera na znaczeniu zyskał także dla niej ultraortodoksyjny chasydyzm.

Aż do śmierci mieszkała w małym mieszkanku na poddaszu w Zurichu. W 1948 zamieściła w swoim dziele "Hiob" nową przedmowę do drugiego wydania, w którym poruszyła kwestię powstania państwa Izrael. W 1953 ukazał się tom jej wierszy zebranych zatytułowany "Aus sich wandelnder Zeit" ("Ze zmieniającego się czasu"). W 1964, na dwa lata przed śmiercią, opublikowała autobiografię "Ich habe viele Leben gelebt" ("Przeżyłam wiele żyć"), którą musiała dyktować, już niemal ociemniała.

Na starość próbowała zrozumieć wiersze Paula Celana, który odwiedzał ją w Zurichu. Choć utrzymywała kontakt z intelektualistami, takimi jak Ernst Bloch z Niemiec, po II wojnie światowej już nigdy nie odwiedziła Niemiec, i to mimo że w 1959 otrzymała tytuł doktora honoris causa FU (Wolnego Uniwersytetu) w Berlinie.

Biuro ds. Równych Szans w Zurichu instalujące tablice pamiątkowe w celu uhonorowania postaci zasłużonych kobiet na istniejących ulicach - bez zmieniania ich nazw - przy Margaretenweg umieściło tablicę poświęconą Margarete Susman.